

Remiss M2022/01830. Lokal och regional klimatomställning – underlag inför klimatpolitisk handlingsplan 2023

Yttrande från Samhällsbyggarna

Sammanfattning

- Den nationella klimatpolitiken bör fokusera på att skapa en tydlig och stabil spelplan för alla aktörer som påverkar klimatet.
- En intensiv satsning på forskning, utveckling och utbildning skulle ha stor effekt på det fortsatta klimatarbetet, inte minst genom förbättrad datainsamling och uppföljning.
- En tydlig inriktning mot effektivare användning och underhåll av den redan byggda miljön är den mest klimatsmarta och samhällsekonomiska åtgärden.
- Synliggör utsläppens konsekvenser över tid och geografi. Bedömning av det ekonomiska värdet av framtida förluster och skador orsakade av vår samtida klimatpåverkan i Sverige och globalt är nödvändig för dagens val av åtgärder.

Om Samhällsbyggarnas yttrande

Samhällsbyggarna är en organisation för de som är engagerad i att bygga, utveckla och förvalta vårt framtida samhälle inte minst med hållbarhet i fokus. Vi är en branschövergripande ideell nätverksorganisation med cirka 3 500 medlemmar.

Samhällsbyggarnas kompetensområden omfattar förvaltning, utveckling och finansiering av den bebyggda miljön med stödjande infrastruktur för transporter och distributionssystem för till exempel vatten och avlopp, el och digital kommunikation samt detaljerad och övergripande fysisk planering vilket också omfattar de areella näringarna.

Samhällsbyggarna har valt att ge sina övergripande synpunkter enligt följande.

Kompetensutveckling

Relevant kompetens hos aktörer som påverkar klimatet är grunden för att övergripande kunna hantera klimatfrågor ansvarsfullt. Utveckling av metoder och processer för att utvärdera och pedagogiskt förklara effekterna av olika val av insatsvaror och system är avgörande. En satsning på forskning, utveckling och utbildning är effektiva investeringar samhället kan göra på både kort och lång sikt.

Efterfrågan som drivkraft kräver kunskap

Genom upphandling med tydlig uppföljning av ställda krav liksom innovationsupphandlingar inom alla områden med klimatpåverkan kan drivkrafter för omställning göras mer tydliga. Även på konsumentmarknaden kan efterfrågan, med information och folkbildning som verktyg,

stimuleras att snabbare gå mot mer klimatsmarta produkter och tjänster. Referensramar för vad som är affärsmässigt och socialt gångbart kan förflyttas och snabba på klimatomställningen.

Finansiering

Rapporten tar förtjänstfullt upp finansiering som en av de mer avgörande faktorerna för att styra mot omställning inom näringslivet. Här pågår utveckling av metoder för att bedöma vilka investeringar som leder mot ett klimatneutralt samhälle och därmed kan få tillgång till kapital där finansiärerna ställer krav på långsiktiga företags- och samhällsekonomiskt lönsamma investeringar. Grön finansiering finns redan men insatserna torde behöva öka för att i närtid få ökat genomslag för dessa metoder för den privata kapitalmarknaden men också för utvärdering inför beslut om statliga stöd till investeringar.

Nomenklatur och mätmetoder

Mätmetoder och nomenklatur behöver utvecklas än mer. Läckage av växthusgaser vid industriella processer mäts eller uppskattas sällan och ingår därmed inte i rapportering av klimatpåverkande utsläpp. Problemet är uppmärksammat men metoder behöver utvecklas och standardiseras för att vi ska få en mer realistisk bild av industrins påverkan. Dessa utsläpp, som troligen är betydande, undgår därmed också systemet för handel med utsläppsrätter.

Sveriges klimatmål är att Sverige senast 2045 inte ska ha några *nettoutsläpp* av växthusgaser. Ordet *klimatneutral* används allt oftare av myndigheter, organisationer och företag. Hur begreppen definieras genom mätning och uppföljning är oklart. Mestadels redovisas en rad indikatorer som följs över tid. Här behövs utveckling av både indikatorer och hur de följs upp, annars riskerar de att urholkas.

De svenska målen avser utsläpp av växthusgaser i Sverige. Om alla länder mäter sina utsläpp på samma adekvata sätt blir totalsumman antagligen ganska korrekt. När det kommer till konsumtion är efterfrågan en avgörande faktor. Konsumenten, privat eller offentlig, som genom import driver utsläpp i ett annat land bör få se effekterna av sitt beteende och företeelsen behöver bli föremål för diskussion.

Avfallsförbränning

Mängden fossilt avfall som lämnas till förbränning kan minskas genom att dels minska mängden avfall som genereras, dels bättre utsortering av fossilt avfall, som plast och textilier. Kunskap om förbränningens klimatpåverkan skulle ge berörda aktörer en signal om att minska mängden fossilt avfall.

Så är dock inte praxis i gängse redovisningsmetoder. Problemet nämns i rapporten, sid 28: "Avfallsförbränning med dess utsläpp av fossil koldioxid från plast i avfallet kommer med i koldioxidbudgeten för den kommun där energiåtervinningen av avfallet sker, men syns inte alls för de kommuner som genererar avfallet". Dock presenterar utredningen inget förslag på åtgärder. Samhällsbyggarna föreslår att metoden för redovisning av klimatpåverkan från avfallsförbränning ändras så att den aktör som lämnar avfall till förbränning redovisar klimatpåverkan från förbränningen i sitt klimatbokslut.

Digitalisering och data

Det finns ett behov av mer grundläggande forskning kring åtgärders effekter och hur de kan analyseras på aggregerad nivå. Detta säkerställer att riktningen på helheten är den rätta även om inte alla enskilda åtgärder på alla nivåer är optimala. Ökad digitalisering och tillgängliggörande av data möjliggör mer och bättre uppföljning kring åtgärder i omställningsprocessen.

Klimatkompensation

Grunden för klimatkompensation är att klimatnyttan uppträder utanför företagets, organisationens eller kommunens gränser. Ett motiv för detta är att det ofta är ett billigare sätt att klimatkompensera än att minska de egna faktiska utsläppen.

För att klimatkompensation ska klassificeras som trovärdig och seriös ska den göras enligt vissa internationella vedertagna standarder. Det ska också gå att visa att åtgärderna är additionella, det vill säga att åtgärderna inte skulle genomförts om inte klimatkompensationen ägt rum. Detta visar ytterligare på behovet av fokus på att ständigt utveckla och sprida relevanta mätmetoder och nomenklatur.

Samhällsekonomisk nytta

En av de utgångspunkterna i rapporten är att utsläppsreduktioner ska ske till lägsta möjliga samhällsekonomiska kostnad, alltså vara samhällsekonomiskt effektiv.

Den långsiktiga investeringskalkylen behöver därför utvecklas och exemplifieras för att stärka tilltron till de åtgärder som ingår i kalkylen, inte minst för att sprida metoder och stimulera diskussion om hur både kalkylmodeller och ingående parametrar ska användas. Vi behöver ett trovärdigt sätt att beräkna värdet av framtida förluster och skador, och som drabbar kommande generationer, orsakade av vår klimatpåverkan i Sverige och globalt.

Samhällets styrning

I rapporten påpekas att eventuella marknadsmisslyckanden bör åtgärdas genom politiska beslut. Utan transparent redovisning av varje aktörs inverkan på måluppfyllelsen torde varje politiskt ingripande vara förknippat med stor osäkerhet. De flesta större aktörer i näringslivet har ambitionen att vara verksamma också efter år 2045. Näringslivet har ofta ambitioner som ligger längre fram än politikens. Samma förhållande gäller det lokala, exempelvis politiken på kommun- och riksnivå. Att åstadkomma en tydlig spelplan för att följa och exponera klimatarbetet bör vara i fokus för den nationella politiken. Här behövs främst metodutveckling för att helst på EU-nivå fastslå hur till exempel konsumtionen, både privat och offentlig, ska redovisas för att påvisa dess klimatpåverkan över tid.

Kriser kan öka förändringsbenägenheten på alla nivåer i samhället. Klimatkrisen är dock mer smygande än exempelvis samhällsekonomiska chocker. Med relevant information och tillräckliga incitament kan många individuella val göra stor skillnad även inom klimatområdet.

Inrikes transporter och spelreglers betydelse

Det särskilda etappmålet satt för inrikes transporter till 2030 synes när detta skrivs sakna förutsättningar att nås. För att nå det övergripande målet 2045 behövs alternativa åtgärder sättas in för att kompensera för relativt ökade utsläpp. Den förändrade inriktningen gör att de av näringslivet redan fattade besluten i riktning mot omställning som reduktionsplikten innebär i vart fall till del förgävesinvesteringar.

Effekten kan bli att aktörer tvekar att vidta åtgärder i framtiden som är beroende av politiska beslut. Effekterna bör beforskas för att klargöra om industrins reaktioner är överdrivna och för att klargöra effekterna av de incitament för fordonsägarna som beslutet innebär.

Generellt bör de politiska spelreglerna vara trögrörliga och stabila medan näringslivet och konsumenterna bör vara mer snabbörliga i sin anpassning men sen kunna ta del av uppsidan av sin omställning över längre tid. Globala styrsignaler som Parisavtalet och EU:s långsiktiga mål, klimatlag och styrande ramverk tillsammans med Sveriges klimatpolitiska ramverk är förutsättningar för institutionell säkerhet.

Balansering i elnätet

Rapporten saknar en teknisk diskussion om hur lagring och balansering i befintligt stamnät och regionala nät skulle kunna utvecklas för att slippa större störningar vid tillfälliga effektbortfall i elproduktionen. Samma teknik torde kunna gynna stabilitet och ökad resiliens i elförsörjningen och kunna få effekt inom kortare tid än utbyggnad av produktionskapaciteten. Trafikverkets användning av fyrstegsprincipen där beteendepåverkan prövas först innan olika nivåer av investeringar kommer i fråga kan vara väl tillämplig även här och generellt inom klimatområdet.

Anläggnings- och huskonstruktioner

Klimatpåverkan innefattar hela kedjan – råvaruförsörjning, byggnadsskede, byggnadsåtgärder i driftsfas samt i rivnings- och slutskede. Bygg- och fastighetssektorn spänner över ett flertal ekonomiska verksamheter och aktörer. Det går att jobba med helheten och steg för steg åstadkomma markanta förändringar. Olika sektors färdplaner inom *Fossilfritt Sverige* är ett exempel på detta, liksom branschövergripande projekt som *lokal färdplan Malmö*.

Effektivare användning och underhåll av den redan byggda miljön ofta är det mest klimatsmarta sättet att leva sitt liv och bedriva verksamheter. Vi behöver forskning och utvecklingsinsatser för att skapa incitament för att nyttja den infrastruktur vi redan har bättre. Typexemplet på detta är allt fokus på att åstadkomma fler bostäder genom att bygga nytt då vi inte ägnar en tanke åt att skapa incitament för att använda det vi har bättre.

Stockholm den 14 december 2022

Olle Hansson
Ordförande Hållbarhetssektionen
Samhällsbyggarna

Dag Björklund
Ordförande
Samhällsbyggarna